

Till dig som arbetar med barn och ungdomar i Svenska kyrkan i Luleå stift

Samtalsdokument om etiska riktlinjer

i mötet med barn och unga i Luleå stifts församlingar

”Men den som förleder en av dessa små som tror på mig, för honom vore det bäst om han fick en kvarnsten hängd om halsen och sänktes i havets djup...”

”Se till att ni inte föraktar någon enda av dessa små. Jag säger er att deras änglar i himlen alltid ser min himmelske faders ansikte.”

Matt 18:6, 10

I din hand har du ett material, en vägledning om etiska riktlinjer för församlingens möte med barn och unga. Samtalsdokumentet ger möjlighet för församlingens arbetslag och kyrkoråd att utarbeta en lokal etisk handlingsplan. Det är en hjälp att hitta ett gemensamt förhållningssätt utifrån kyrkoordningen och domkapitlets rekommendationer när det gäller tystnadsplikt och anmälningsplikt i Svenska kyrkan.

Barn och unga har en särställning i vår kyrka och Jesu ord i Matt 18:6,10 ger kyrkan vägledning för ett ansvarsfullt värdskap. Det är ett stort förtroende föräldrar och anhöriga ger kyrkan och detta förtroende måste förvaltas väl. Jesu ord har alltid manat kyrkan att se till de svagas trygghet. Därför måste vi som kyrka ta ansvar för det som sker i vår egen verksamhet och lära oss att se och agera när barn och unga far illa.

*Hans Stiglund,
biskop i Luleå stift*

Mål och målgrupp

Målet med samtalsdokument om etiska riktlinjer är att barn och unga ska få känna trygghet när de deltar i Svenska kyrkans verksamhet. Barn och unga förtjänar att ha ledare som har tid att lyssna, våga se och agera när de blir utsatta av annan ungdom eller vuxen. Målgruppen för samtalsdokumentet är alla anställda och ideella medarbetare som möter barn och unga 0-18 år i Svenska kyrkans verksamhet i Luleå stift.

Bakgrund

Samtalsdokument om etiska riktlinjer har initierats av Luleå stifts domkapitel efter kyrkomötets beslut om skärpt anmälningsskyldighet och tystnadsplikt från 1 januari 2012 inom Svenska kyrkans verksamhet.¹ Domkapitlet har sett nödvändigheten av att samtal förs i församlingens olika arbetslag. Samtalsdokumentet är tänkt som ett stöd för att definiera, upptäcka och förebygga oetiska förhållanden. Genom ökad kunskap och insikt om utsatta barn och unga i vårt samhälle, som Svenska kyrkan är en del av, kan vi hjälpas åt att öppna ögonen och agera för barnens skull.

Ur kyrkoordningen

54 kap. 13 a §

Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden. Anmälningsskyldigheten gäller inte i fråga om uppgifter som biskop eller präst har fått veta under bikt eller enskild själavård enligt 54 kap. 1 § första stycket. (SvKB 2011:4)

Ur socialtjänstlagen

14 kap. 1 §

”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden”

Innehåll

Samtalsdokumentet ska fungera förebyggande och som stöd i arbetet med en etisk handlingsplan lokalt i församlingen. Det innehåller information om bland annat Svenska kyrkans regelverk gällande anmälningsskyldighet samt hänvisning till socialtjänstlagen. Anmälningsskyldigheten gäller i förhållande till alla de barn och ungdomar vi möter i vår verksamhet, oavsett om vi misstänker att barnet far illa inom kyrkans verksamhet eller utanför. Genom olika exempel på etiska dilemman och fallbeskrivningar ges underlag till samtal.

Ur regelverket

Dokumentet *Tystnadsplikt och anmälningsplikt i Svenska kyrkan, 2012* bör läsas för att få en inblick i hur rutinerna ser ut för anmälan. Det är en fördjupning av gällande regelverk och finns i bilaga 2 i slutet av samtalsdokumentet.

Registerkontroll

Från och med den 18 december 2013 gäller en ny lag (2013:852) om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn. Svenska kyrkans verksamhet liksom föreningsverksamhet som äger rum inom ramen för församlingsverksamheten omfattas av lagen. Lagen innebär en skyldighet för den som erbjuds en anställning, ett uppdrag eller en praktiktjänstgöring inom vissa verksamheter att på be-

1. Kyrkoordning 54 kap. 13 a § första stycket samt 54 kap. 1 § första stycket. (SvKB 2011:4)

www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=842363

Ur Svenska kyrkans gällande bestämmelser www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=638085

gåran av arbetsgivaren visa upp ett utdrag ur belastningsregistret, om arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. Personen tar själv kontakt med polisen och ber om detta utdrag. Det bör lämnas oöppnat till arbetsgivaren. Personer som redan har anställning omfattas inte av det nya regelverket. Även personer under 18 år bör uppvisa registerutdrag när de har uppgifter som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn. Det är viktigt att vårdnadshavarna informeras om detta. Det är också ett lämpligt tillfälle att föra ett samtal om Svenska kyrkans arbete att förebygga och förhindra sexuella övergrepp.

Utdrag ur belastningsregistret är ett instrument för att motverka sexuella övergrepp, men som komplement är det alltså viktigt att församlingarna fortsätter vara omsorgsfulla i sin referenstagning.

Barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa

Kan man se några tecken när barn far illa? Det finns tydliga, tidiga tecken som vi vuxna måste vara beredda att se. Det kan gälla fysiska och psykiska symptom, liksom beteendemässiga varningssignaler på att ett barn blir utsatt för misshandel, sexuella övergrepp, försummelse eller bristande omsorg.

Finns det fallgropar som kan hindra oss i kyrkan att anmäla när ett barn misstänks fara illa? Missriktad kollegial omsorg kan vara hinder för att göra en anmälan; om en kollega gör något är det känsligt. Om en kompis eller släkting finns med bland de anställda eller som ideell ledare är det kanske ännu svårare att anmäla. Rädsla för att någon blir oskyldigt misstänkt och risk för felaktiga bedömningar är andra hinder. Ängslan för vad som händer med mig och vad som händer med förtroendet för kyrkan om jag anmäler kan vara skäl att låta bli.

Det kan finnas en frestelse i att skydda den berörda familjen istället för att skydda det enskilda barnet, att inte vilja lägga sig i familjens privatliv. Risken för att föräldrarna blir arga och vill hämnas eller att barnet kanske inte får rätt hjälp utan att det blir värre för det kan också vara hinder för anmälan. Väntar man in och låter tiden gå finns risk att barnet blir än mer utsatt. Läger vi över ansvaret på

någon annan kanske inte heller den agerar. Men allt detta blir till missriktad respekt för privatlivet som kan göra att barn lider i onödan.

Vi behöver våga uttrycka vår misstanke och anmäla till socialtjänsten. Då blir frågan utredd av socialtjänst och polis som har kunskap och ansvar för det. Vårt ansvar är att agera när vi tror att något är fel. Sedan får vi ta itu med den fråga som säkert blir aktuell: Hur kan vi vara kyrka även efter en anmälan för att inte förtroendet ska skadas?

När något har hänt är det viktigt att ta tag i det på en gång oavsett tid på dygnet, det får inte vänta.

Som ledare ska man inte utsätta sig för situationer där man kan bli "oskyldigt misstänkt" exempelvis ska man undvika att vara ensam med enskilda barn/ungdomar.

Lokal etisk handlingsplan för barn och unga 0-18 år

För att barn och unga i kyrkan ska känna sig trygga behöver församlingen arbeta mot kränkningar och övergrepp. Utöver de rutiner man bör skaffa sig i församlingen är också en etisk handlingsplan viktig. Handlingsplanen bör vara utformad så att alla anställda och ideella kan förhålla sig till den och är förtrogen med innehållet. En etisk handlingsplan ska hjälpa församlingen att reda ut situationer som kan uppkomma i samband med kränkningar av olika slag. Utformandet av en lokal etisk handlingsplan för barn och unga 0-18 år bör ske i arbetslaget. Den ska kunna svara på frågorna: vad ska göras, när ska det göras, vem har huvudansvaret, hur ska anmälan göras, till vem ska det anmälas och hur ska uppföljning ske.

En utförlig hjälp i arbetet med att utforma församlingens etiska handlingsplan för barn och unga 0-18 år finns i boken *Vad gör vi nu, bemötande och förebyggande av sexuella övergrepp*, del 4 *Goda rutiner och Handlingsplaner*, sid. 75-90. Ytterligare stöd finns i skolverkets *Allmänna råd om diskriminering och kränkningar*.² Läs mer på skolverkets hemsida, se bilaga 3.

2. Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Skolverkets allmänna råd www.skolverket.se

Vad händer om gällande regler inte följs?

Om gällande regler rörande tystnadsplikt och anmälningsskyldighet inte efterlevs kan detta leda till sanktioner. För präster och diakoner kan det innebära att en ämbetsprövning görs av domkapitlet. Inom ramen för sin tillsynsverksamhet har domkapitlet de sedvanliga sanktionsmöjligheterna att tillgå, det vill säga skriftlig erinran, provotid för fortsatt behörighet samt obehörighetsförklaring. För samtliga anställda inom Svenska kyrkan gäller därutöver de vanliga arbetsrättsliga sanktionerna. Då detta ännu inte prövats är det dock oklart om underlåtenhet att uppfylla anmälningsskyldigheten i kyrkoordningen som enda orsak kan leda till sanktioner, eller om det därutöver kommer att krävas att de anställda medvetandegjorts om sina skyldigheter i föreskrifter eller andra dokument som arbetsgivaren utfärdat för att möjligheten till sanktioner ska föreligga. Som arbetsgivare bör man informera anställda om att anmälningsskyldighet föreligger samt vilka rutiner som finns kring detta på den enskilda arbetsplatsen. Klart är dock att såväl anställda som frivilliga medarbetare är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i kyrkans verksamhet får vetskap om någonting som kan innebära att barn och unga far illa.

Fallbeskrivning

Här följer ett antal berättelser vilka kan fungera som underlag för samtal. Tanken är att ni ska tolka berättelserna utifrån kyrkoordningens anmälningsskyldighet och svensk lag, som finns på sidan 2.

Kom ihåg:

Man är skyldig att anmäla till socialtjänsten vid misstanke om att ett barn far illa.³

Vid misstanke om brott skall alltid en polisanmälan göras.⁴

3. Vad gör vi nu? Bemötande och förebyggande om sexuella övergrepp, sid 86 ff. 2011

4. Vad gör vi nu? sid 82-83, 2011

Frågor för arbetslagets och kyrkorådets samtal

- Vad betyder att få kännedom om?
- Vem är: "Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något..."
- När far ett barn illa? (*Se bilaga 1 Socialstyrelsen; Utdrag ur Barn och unga i socialtjänsten*)
- Kyrkoherdens roll och ansvar?
- Var går gränsen för anmälan?
- Kan det handla om lagbrott att inte anmäla?

Vad är ett övergrepp?

Betyder en handling samma sak för alla? Eller är det som känns okej för någon, jättejobbigt för någon annan?

Vad händer när ord står mot ord?⁵

- Vem avgör vad som är tillåtet och inte?
- Hur tar vi på varandra?
- Vilket språk använder vi?
- Är alla överens om vad som är okej i vårt arbetslag/ledarteam?

Det är viktigt att komma ihåg att det är den som upplever att någon går över gränsen som har tolkningsföreträde.

Sara och Isabelle

På ett konfirmandläger skapas en facebookgrupp av ungdomarna själva som ungdomsledarna också får tillgång till. En av de församlingsanställda ungdomsledarna, Sara är speciellt aktiv i gruppen och lägger upp bilder från lägret. Hon fortsätter hålla kontakten med ungdomarna efter att lägret har avslutats. Efter en tid börjar Sara ana att någonting inte står rätt till med en av hennes före detta konfirmander som heter Isabelle. Isabelle har kopplat sin facebooksida till sin blogg där hon har lagt ut en dikt:

*Ärr på armar, ärr på ben.
Sitter ensam, klockan är sen.
ensam, det skyller jag på.
önskar att någon ska förstå.*

*Jag vet inte hur jag ska överleva.
Har ingen ork, vill inte leva!
Funderar på och ta sista klivet.
hur fan överlever man livet?!*

Många andra ungdomar reagerar och skriver kommentarer. Sara vet inte riktigt vad hon ska göra men skriver även hon ett meddelande: *Du vet väl om att du är värdefull, att du är viktig här och nu, att du är älskad för din egen skull, för ingen annan är som du!* Efter ytterligare någon vecka lägger Isabelle ut en närbild på sitt öga som är alldeles blodsprängt och skriver i bildtexten: jag vågade inte hela vägen. Nu blir Sara orolig på riktigt, för hon misstänker att Isabelle har försökt strypa sig själv.

Samtal

- Vad har Sara för ansvar för situationen?
- Vem är ytterst ansvarig för ungdomar på läger och när upp hör det ansvaret?
- Hur ska man tolka anmälningskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Ellen...

I en miniorgrupp i kyrkan finns ett barn Ellen, 9 år som hela tiden söker kontakt med ledarna. Hon vill ofta sitta nära eller i knät på dem och om hon gör det pillar hon i håret eller på sömmarna av deras kläder. Hon har kysat ner sig vid några tillfällen och har dessutom svårt att fungera i relation med de andra barnen i miniorgruppen. Hon vill inte delta i gemensamma aktiviteter, ställer sig ofta och tittar på när det är fri lek och tuggar nervöst på naglarna. Om hon deltar blir det ofta konflikter som slutar med att Ellen gråter och vaggar från sida till sida när hon sitter i knät på en av ledarna som får trösta henne. Hon har inte så utvecklat språk och kan inte sätta ord på vad som händer när det uppstår konflikter. Vid ett tillfälle har hon uttryckt att hon vill flytta hem till Lena, församlingspedagog, som hon tyr sig mest till. Oftast delar ledar-

na på ansvaret så att Lena kan finnas vid Ellens sida och hjälpa henne med pyssel och aktiviteter som hon alltså inte klarar på samma sätt som de andra barnen. Lena tror att Ellen har någon form av funktionsnedsättning eller andra sociala problem men kan inte sätta fingret på vad det är. Ellens föräldrar har Lena aldrig träffat eftersom Ellen kommer och går själv till kyrkan.

Samtal

- Vad ska Lena göra?
- Hur mycket behöver Lena veta om Ellen för att göra en anmälan?
- Hur ska man tolka anmälningskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut? Exempelvis vem är huvudansvarig för att Ellen får hjälp att klara sig under grupptiden?

Patrik och Johan

Patrik, 12 år, är en av 23 scouter i scoutgruppen i kyrkan. Han är med varje gång sedan i höstas och mår bra av att vara där. Han tycker det är så kul att vara ute i skogen, tälja, elda och annat skoj. I skolan är det mera trögt och han har ibland svårt att koncentrera sig där. Han tycker om sina scoutledare, speciellt Johan som har varit scout i många år och kan det mesta om knopar, eldning, träd och växter.

Nu planeras att scouterna ska åka på Patrullriks. Johan berättar inspirerande om hur kul det är med Patrullriks, roliga aktiviteter och många barn. Patrik får med sig en lapp hem med information om tid, utrustning och kostnad för lägret. Eftersom det är ett långt läger kostar det en hel del. Patrik tänker: Hoppas jag får fara.

Patrik bor med sina två småsyskon hos sin ensamstående, arbetslösa mamma. Just nu är det kärv ekonomi hemma. När han visar lappen för mamma så säger hon blankt nej. Det finns ingen möjlighet att lägga ut 800 kr och dessutom kostnader för stövlar och annan utrustning som Patrik saknar. Även om de kan få bidrag från församlingen

så slutar det på alldeles för stor summa. Mamma säger att Patrik måste hitta på en trovärdig ursäkt, de har inte råd med något scoutläger men det måste hållas hemligt.

När Patrik kommer till scouterna veckan därpå berättar han för Johan att han inte vill åka utan vill träffa sina morföräldrar istället. Men han ser inte så glad ut när han berättar det. Johan fattar ingenting. Patrik som var så peppad på att få åka på scoutläger.

Samtal:

- Vad ska Johan göra?
- Kan man säga att Patrik far illa?
- Hur ska man tolka anmälningsskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Mia och Alice

Mia är konfirmerande präst på ett konfirmandläger och har precis avslutat en kurs vid universitetet som handlar om sexualiserat våld, tänker att det är viktigt att prata med ungdomarna om det här samhällsproblemet. Under ett av arbetspassen får konfirmanderna gå runt och prata i grupper om det svåra i livet; mobbing, sorg, död och våldtäkt. En av konfirmanderna, Alice, vill inte vara med på stationen om våldtäkt som Mia håller i. Hon är ledsen och gråter när Mia försöker prata med henne om varför. De bestämmer att Alice kan hoppa över Mias station men att de ska ta en promenad efter arbetspasset för att prata. Under promenaden berättar Alice att sonen i en familj som hennes familj umgås med har utnyttjat henne sexuellt på en fest. Alice minns inte mycket av detaljerna för hon var mycket alkoholpåverkad. Hon vet att hon vaknade på morgonen utan kläder och att det gjorde ont i underlivet. Alice var vid tillfället 14 år och killen 19 år. Alice gråter och säger att mamma och pappa inte får veta att hon var full för då kommer de aldrig att förlåta henne och dessutom kommer de att börja bråka med killens familj och det vill hon inte.

Samtal:

- Vad ska Mia göra?
- Vilka skyldigheter har Mia gentemot Alice?
- Är detta ett enskilt självvårdande samtal?
- Hur ska man tolka anmälningskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fall?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Urban och Johanna

Urban jobbar som lägerchef på ett konfirmandläger tillsammans med församlingens präst och ett antal frivilliga unga ledare i olika åldrar som är med i församlingens ledarutbildning. De har 35 konfirmander som de träffat under året och nu ska de ha två veckors läger innan konfirmationen. Alla bor tillsammans på en lägergård där rummen inrymmer 4-8 personer. Killar och tjejer sover var för sig. Ledarna bor i ett eget ledarhus. Det finns alltid några ledare som sover "jour" tillsammans med konfirmanderna för att det ska kännas tryggt för dem. När några dagar gått kommer en ung ledare och säger till Urban att hon tror att en av konfirmanderna, Johanna, inte mår så bra. Konfirmanden verkar tillbakadragen och ser trött ut. Urban försöker prata med Johanna men får intrycket att allt är ok. Johanna har ett lättare förståndshandikapp som gör att hon har svårt att formulera sig och förstå sammanhanget av det som sägs, speciellt då det handlar om känslor.

På måndag åker några av ledarna hem för ledighet. Den dagen kommer återigen den unga ledaren fram och säger att Johanna nu berättat vad det gäller. En av de lediga ledarna har gjort närmanden mot henne som hon tycker känns obehagligt. Konfirmanden har haft svårt att sova när ledaren haft jour och vill nu åka hem och aldrig mer komma tillbaka. Den unga ledaren säger också att många av konfirmanderna på lägret undviker att vara själv med den ledaren för att det inte känns bekvämt.

Samtal:

- Vad ska Urban göra i den här situationen?
- Hur hanterar man rykten och misstankar som uppstår?
- Hur ska man tolka anmälningsskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Berit

Församlingen har en duktig ideell ledare, Berit, som funnits med några år i församlingens barnverksamhet. Ledaren har egna minderåriga barn och familjen är trogna gudstjänstbesökare.

En dag kommer ett anonymt samtal in till församlingsexpeditionen om att Berit har misshandlat sina barn. Den anonyma anmälaren kräver att församlingen ska anmäla ledaren till socialtjänsten och ifrågasätter församlingens omdöme när det gäller anlitaandet av ideella ledare. Anmälaren påstår sig själv ha varit vittne till övergreppen.

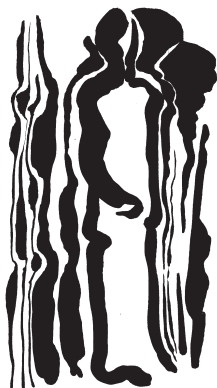
Samtal

- Vem har ansvar för att gå vidare med fallet?
- Hur ska kontakten med ledaren se ut?
- Hur ska man tolka anmälningsskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Kajsa, Maja och Majas pappa

Församlingspedagogen Kajsa och två unga ledare har varit på läger med juniorer under helgen. De kommer tillbaka till församlingsgården på söndag eftermiddag. Enligt den information som skickats till alla föräldrar innan lägret ska de hämta sina barn kl.15.00.

Alla barn utom Maja, 11 år har blivit hämtade i tid. Maja som bor ensam med sin pappa ber att få låna telefonen för

att ringa hem, hon säger sedan att pappa hade glömt bort tiden, men att han kommer snart. Efter en stund kommer en bil och Majas pappa som kör bilen kliver ur, man ser direkt att han är kraftigt berusad.

Samtal

- Vad ska Kajsa och de andra ledarna göra?
- Vem bär ansvaret för att den akuta åtgärden genomförs?
- Hur ska man tolka anmälningskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Inger och föräldragruppen

Församlingens diakon Inger har en föräldra/barn grupp som träffas en gång per vecka. Till den gruppen kommer ett stort antal föräldrar med barn. En av mammorna i gruppen uttrycker en oro till Inger för en familj som brukar dyka upp sporadiskt i kyrkans föräldrabarn grupp. Mamman bor granne med familjen i fråga och ser att det finns tydliga tecken på omsorgsbrist för barnen. Oron ligger i att det luktar sprit om föräldrarna och barnen verkar hungriga, är smutsiga och har trasiga kläder. De äldre barnen är ute sent på kvällarna utan att föräldrarna verkar bry sig.

Inger har själv misstankar om att något inte står rätt till men eftersom familjen inte kommer så ofta till kyrkan är det svårt att vara säker i bedömningen. Däremot har familjen nyss döpt sitt yngsta barn och haft kontakt med en av församlingens präster som också gjort hembesök hos familjen.

Samtal

- Vad ska Inger göra?
- Vem har ansvaret för att gå vidare?
- Hur ska man tolka anmälningskyldigheten enligt kyrkoordningen i det här fallet?
- Hur kan en handlingsplan se ut?

Referenser/Litteratur

Litteratur

Det handlar om barn, Marie Nordström red. m fl, Ersta diakoni, Verbum 2012.
Vad gör vi nu? Bemötande och förebyggande om sexuella övergrepp, Svenska kyrkan, Svenska kyrkans unga och Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, 2011.
Sesoffline? Ett metodmaterial om unga, sex och internet. Ungdomsstyrelsen, Stockholm 2010.
Första helgen i juni, NCK Nationellt Centrum för kvinnofrid, Husqvarna 2009.
Barn och kvinnojour en handbok från SKR, SKR Sveriges kvinnojourers riksförbund, Pre-miss förlag, Stockholm 2005.
Mitt ibland oss, förebygga och hantera sexuella övergrepp mot barn, Helena Enoksson, Svenska kyrkan, Svenska kyrkans Församlingsförbund, Svenska kyrkans unga, Stockholm 2004.
Min kropp är min, Helena Enoksson, Västerås stift 2002.

Tidskrifter

Våga se – tidskrift om sexuella övergrepp och trauma, Hopp, riksorganisationen mot sexuella övergrepp, Stockholm.

Länkar

BRIS: www.bris.se

Rädda barnen: www.rb.se

Socialstyrelsen: www.socialstyrelsen.se

ROKS, riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige: www.roks.se

Stiftelsen allmänna barnhuset: www.tidigatecken.nu

Skolverkets hemsida – skolverkets allmänna råd om diskriminering och kränkande behandling www.skolverket.se

Om Barnfattigdom i Sverige:

www.rb.se/vartarbete/isverige/barnfattigdom/Pages/default.aspx

Svenska kyrkans hemsida www.svenskakyrkan.se

Under länken [www.svenskakyrkan.se/kyrka och samhälle/så kan kyrkan stötta dig/sexuella övergrepp](http://www.svenskakyrkan.se/kyrka_och_samhalle/sa_kan_kyrkan_stotta_dig_sexuella_overgrepp) finns riktlinjerna mot sexuella övergrepp att ladda ner samt policy för användning av sociala medier i tjänsten.

Verkttygsblad för tystnadsplikt och anmälningsskyldighet:

internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=754277

Bilagor

Bilaga 1

Socialstyrelsen; *Utdrag ur Barn och unga i socialtjänsten*.

Bilaga 2

Tystnadsplikt och anmälningssplikt i Svenska kyrkan, 2012, Luleå stift.

Bilaga 3

Skolverket; *Skolverkets allmänna råd om diskriminering och kränkande behandling*.

1. Barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa

Det finns ingen entydig beskrivning av vilka barn och ungdomar som ingår i målgruppen för socialtjänstens insatser. Två huvudgrupper av barn och unga framstår dock tydligt, nämligen de som far illa eller riskerar att fara illa pga. förhållanden i hemmet eller pga. sitt eget beteende.

Missförhållanden i hemmet kan vara fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, samt fysisk eller psykisk försummelse, dvs. när den som vårdar barnet aktivt eller passivt försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.¹ Föräldrarnas förmåga att ge barnet vad det behöver för sin utveckling är central när det gäller att bedöma om ett barn riskerar att fara illa. Det finns dock ingen allmänt accepterad gräns för vad som kan anses som oacceptabla brister i föräldrars omsorgsförmåga. Mellan ytterligheterna fullgott respektive klart bristfälligt föräldraskap finns en gråzon som gör att man i en bedömning bl.a. behöver ta hänsyn till kompenserande faktorer i barnets och familjens nätverk.

Exempel på riskabelt beteende hos unga är missbruk, kriminalitet eller något annat självdestruktivt beteende. Det behöver inte finnas några uppenbara missförhållanden i hemmet, men föräldrarna behöver ändå samhällets stöd för att kunna bryta en destruktiv utveckling. Även barn och unga som har allvarliga relationsproblem i förhållande till sin familj och omgivning kan behöva insatser, liksom barn och unga som utsätts för hot, våld eller andra övergrepp från jämnåriga. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att erbjuda stöd till brottsoffer, oavsett deras ålder.

Generellt kan sägas att det inte är barnets eller den unges behov i sig eller föräldrarnas tillkortakommanden som avgör om socialtjänsten behöver erbjuda insatser. Det avgörande är om behoven inte kan tillgodoses av föräldrar och nätverk med stöd av samhällets basverksamheter i form av förskola, skola, fritidsverksamhet samt hälso- och sjukvård. Barn till missbrukande föräldrar, barn till psykiskt sjuka föräldrar, barn till utvecklingsstörda m.fl. grupper kan visserligen sägas vara i riskzonen för att fara illa, men det är ändå omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om det finns behov av socialtjänstens insatser. På motsvarande sätt är inte barn med neuropsykiatriska diagnoser eller annat funktionshinder per definition ”barn som far illa”. I stället för att definiera riskgrupper är det mer fruktbart att utgå ifrån de risk- och skyddsfaktorer som finns hos barnet självt, i familjen, i närmiljön och på samhällsnivån. Det avgörande för om ett visst barn eller en ung människa far illa är hur dessa risk- och skyddsfaktorer samspelar i det enskilda fallet.

Viktig information till dig som arbetar i Svenska kyrkan i Luleå stift

Tystnadsplikt och anmälnings skyldighet i Svenska kyrkan

Inom Svenska kyrkan gäller sekretess för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Tystnadsplikt

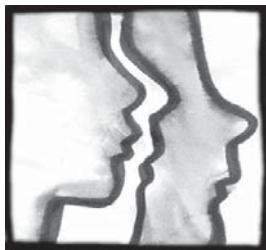
I Svenska kyrkans verksamhet är hanteringen av frågor om offentlighet och sekretess av avgörande betydelse för trovärdigheten. Alla människor som deltar i kyrkans verksamhet, eller på annat sätt kommer i kontakt med kyrkans medarbetare, måste kunna lita på att uppgifter om deras personliga förhållanden inte förs vidare. Inom den församlingstvårdande verksamheten är därför huvudregeln att tystnadsplikt gäller.

Personliga förhållanden

Vad som avses med uttrycket *personliga förhållanden* bestäms med ledning av vanligt språkbruk. Exempel på personliga förhållanden är namn, adress, telefonnummer, ålder, familjesituation, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, missbruk, anställning och ekonomisk situation. Även om personens namn saknas kan den här typen av uppgifter leda till att den enskilde kan identifieras och då är det uppgifter om personliga förhållanden.

Menprövning

Menprövningen innebär att uppgifter inte får lämnas ut om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Begreppet *men* har en mycket vidsträckt innebörd, men avser framförallt de kränkningar av den personliga integriteten som kan uppstå om uppgifterna lämnas ut. Det kan till exempel betyda att någon blir utsatt för andras missaktning om individens personliga förhållanden blir kända. Bara det att någon känner till en känslig uppgift om en person kan i många fall vara tillräckligt för att men ska föreligga. Utgångspunkten för bedömningen ska vara den enskilde personens egen upplevelse, men bedömningen

måste i viss utsträckning ta hänsyn till gängse värderingar i samhället. Enbart det förhållandet att en person tycker att det i största allmänhet är obehagligt att andra vet var han bor kan till exempel inte anses innebära men. Begreppet men kan i vissa sammanhang även inbegripa ekonomiska konsekvenser för en enskild.

Vem är närstående?

Närstående behöver inte vara släkt med personen. Det är naturligt att familjemedlemmar, inklusive sambor, omfattas av begreppet, men också andra nära släktingar, till exempel syskon och föräldrar. I övrigt måste man göra en bedömning i det enskilda fallet med utgångspunkt i hur nära relationen är eller varit. Till exempel borde en särbo kunna omfattas.

När gäller inte tystnadsplikt?

Ovanstående regler om tystnadsplikt omfattar alla anställda inom Svenska kyrkan. Det finns dock situationer då reglerna inte är tillämpliga. Exempelvis kan nämnas att förbud mot att röja uppgift till skydd för enskild inte gäller i förhållande till den enskilde personen själv. Den enskilde kan också helt eller delvis samtycka till att uppgifter om denne lämnas ut, vilket bryter tystnadsplikten. Uppgifter om minderåriga får därutöver lämnas till deras vårdnadshavare, oavsett samtycke från den enskilde. Tystnadsplikten får slutligen brytas om det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälningsskyldighet enligt andra bestämmelser, exempelvis vid tillsyn eller misstanke om att barn far illa, eller om en brottsanmälan eller anmälan till hälso- och sjukvården ska göras, exempelvis då persons liv eller hälsa är i fara.

Biskopar och präster

Det finns särskilda regler beträffande *biskopars* och *prästers* tystnadsplikt. För biskop eller präst gäller absolut tystnadsplikt, vilket innebär att förbud gäller mot att röja sådan uppgift som har anförtrotts en biskop eller präst under bikt eller enskild själavård. Den som är präst får inte heller höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård. Denna absoluta tystnadsplikt för biskopar och präster får inte brytas, om inte samtalet ändrar karaktär så att det inte längre klassas som bikt eller enskild själavård. Exempel på när samtalet anses ändra karaktär är när konfidenten uttalar hot mot prästen eller dennes närstående. Det

Tystnadsplikten för anställda inom Svenska kyrkan regleras utöver kyrkoordningen också i gällande kollektivavtal. Sekretess för handlingar regleras i kyrkoordningens 54 kap. Också vigningstjänsternas särskilda tystnadsplikter finns reglerade i kyrkoordningen, se 30 kap 3 §, 31 kap 9 § och 32 kap 9 §. Prästers tystnadsplikt regleras till viss del även i svensk lag, se 36 kap 5 § rättegångsbalken. Beträffande frivilliga medarbetare är det brukligt att underteckna ett särskilt avtal gällande tystnadsplikt och anmälningsskyldighet, i avsikt av anställningsavtal. Är den frivillige medarbetaren under 18 år ska även dennes målsman underteckna avtalet.

finns också en möjlighet att lämna ut uppgifter utan att tystnadsplikten anses vara bruten. En brottsanmälan får nämligen göras om fara för allvarlig brottslighet föreligger. Då ska anmälan göras utan fara för avslöjande av konfidentens identitet och det ska röra sig om allvarlig brottslighet som exempelvis innebär fara för annans (ej konfidentens) liv eller hälsa.

Diakoner

Också gällande *diakoners* tystnadsplikt finns särskilda regler. Förbud gäller mot att röja sådana uppgifter som har anförtrotts en diakon under enskild själavård, men en diakons tystnadsplikt är aldrig absolut. Detta innebär att diakon får röja uppgift om den enskilde om konfidenten medgivit det, om diakonen ålagts att uttala sig under ed eller om det föreligger uppgifts-, informations- eller anmälningsskyldighet enligt andra bestämmelser. Se därutöver ovanstående information om brottsanmälan vid fara för allvarlig brottslighet.

Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden. Anmälningsskyldigheten gäller inte i fråga om uppgifter som biskop eller präst har fått veta under bikt eller enskild själavård enligt 54 kap 1 § första stycket.

Anmälningsskyldighet

Den som i kyrkans verksamhet får vetskap om att ett barn far illa har sedan den 1 januari 2012 anmälningsskyldighet. Att det står "Den som i kyrkans verksamhet..." innebär att anmälningsskyldigheten gäller alla, såväl präster och diakoner som andra anställda och frivilliga medarbetare. De som endast deltar i en verksamhet utan att vara knutna till församlingen, exempelvis konfirmander, är inte skyldiga att göra en anmälan till socialnämnden enligt kyrkoordningen. I arbetet med minderåriga, det vill säga personer under 18 år, är det viktigt att all kännedom om saker som kan innebära att barnet/ungdomen far illa utan dröjsmål anmäls till sociala myndigheter. I en församling är det kyrkoherden som ansvarar för att rutiner kring tystnadsplikt och anmälningsskyldighet finns. Det kan därför finnas olika rutiner i olika församlingar om hur exempelvis anmälningar till socialnämnden ska göras. För att få reda på vad som gäller i just din församling bör du vända dig till församlingens kyrkoherde.

Anmälningsskyldighet kan bryta tystnadsplikt

Föreskriften ger diakoner rätt att bryta sin tystnadsplikt i sådana fall som omfattas av anmälningsskyldigheten. För präster kan anmälningsskyldigheten komma i fråga för uppgifter som

Anmälningsskyldigheten finns reglerad i kyrkoordningens 54 kap 13 a §. Beträffande frivilliga medarbetare är det brukligt att underteckna ett särskilt avtal gällande tystnadsplikt och anmälningsskyldighet, i avsaknad av anställningsavtal. Är den frivillige medarbetaren under 18 år ska även dennes målsman underteckna avtalet.

framkommit i den församlingsvårdande verksamheten. Det kan också vara så att en präst i någon annan kyrklig verksamhet får kännedom om att ett barn far illa. Även då gäller anmälningsskyldigheten. Den aktuella anmälningsskyldigheten bryts därmed bara i fråga om uppgifter som biskop eller präst fått veta under bikt eller enskild själavård. Det är den enskilde prästens ansvar att avgöra om en uppgift framkommit under enskild själavård eller vid annan verksamhet. De studenter som ännu inte prästvigts omfattas aldrig av detta undantag, eftersom deras uppdrag enbart gäller den församlingsvårdande verksamheten.

Sanktioner

Det kan vidtas sanktioner om en medarbetare bryter mot tystnadsplikten eller inte fullgör anmälningsskyldigheten. Om det framkommer att en präst eller diakon brutit mot dessa regler, får domkapitlet pröva frågan inom ramen för sin tillsynsverksamhet och med de sanktionsmöjligheter som där erbjuds, såsom skriftlig erinran, prövotid för fortsatt behörighet och obehörigförklaring. För anställda som inte innehar viginningstjänst saknas motsvarande reglering som möjliggör sanktioner. I de fallen kan dock arbetsrättsliga sanktioner vidtas. När det gäller frivilligarbetare finns det inga, annat än möjligen civilrättsliga, sanktioner att tillgripa.

Stiftsjuristen kan ge svar

Eftersom kyrkans uppdrag handlar om att visa på det sammanhang där varje människa har ett unikt värde, är öppenhet och ärlighet i förening med respekt för personlig integritet nödvändiga förutsättningar. Reglerna om tystnadsplikt och anmälningsskyldighet kan upplevas svårtolkade och svåra att tillämpa. I praktiken fungerar dock reglementet bra och det uppstår sällan några problem i verksamheterna. Om du har frågor kring tystnadsplikt eller anmälningsskyldighet är du välkommen att kontakta din stiftsjurist.

Heidi Stenberg
stiftsjurist

Telefon: 0920-26 47 00 vx.
heidi.stenberg@svenskakyrkan.se
www.svenskakyrkan.se/luleastift

Svenska kyrkan

LULEÅ STIFT

Hämtat ur Skolverkets bok *Allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*

www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/publikationer

Allmänna råd om diskriminering och kränkningar

Ny lagstiftning, bättre kunskap och mer erfarenhet ligger till grund för Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkningar. Det finns nu en ny anmälningsskyldighet och råden innehåller konkreta rekommendationer för hur skolor och huvudmän ska jobba förebyggande.

Skolverket ger ut allmänna råd som riktar sig till de verksamheter som regleras i skollagen. Ett allmänt råd är en rekommendation för hur huvudmän och skolor ska arbeta för att uppnå lagstiftningens krav. När det gäller området diskriminering och kränkande behandling utgår de allmänna råden från diskrimineringslagen och skollagen.

Den främsta förändringen i den lagstiftning som ligger till grund handlar om att personal som får reda på att ett barn eller en elev utsätts för trakasserier eller kränkande behandling ska anmäla detta till förskolechefen eller rektorn. Förskolechefen eller rektorn ska sedan i sin tur anmäla detta till huvudmannen.

Konkreta råd om förebyggande arbete

Ett av underlagen till Skolverkets allmänna råd är den utvärdering som myndigheten gjort om metoder mot mobbning. Där framkom vilka insatser som kan ha effekt mot mobbning och andra kränkningar. Det har gjort att de allmänna råden och de tillhörande kommentarerna nu är mer konkreta när det gäller det förebyggande arbetet.

För att förebygga trakasserier och kränkande behandling krävs till exempel en kartläggning av den egna organisationen och i vilka situationer eleverna känner sig otrygga. Genom en analys av kartläggningen kan skolan eller förskolan identifiera problem och risker i den egna verksamheten. Analysen av kartläggningen kan sedan ligga till grund för beslut om vilka insatser som behövs för att förebygga trakasserier och kränkande behandling.

Ett systematiskt arbetssätt

De allmänna råden framhåller också vikten av att arbeta systematiskt mot diskriminering och kränkande behandling. Varje skola ska ha en plan mot diskriminering och kränkande behandling som ger personalen tydliga riktlinjer för hur de ska agera om trakasserier eller kränkande behandling förekommer.

Kontakt:

Maria Berglund

Barn- och familjekonsulent

Telefon: 0910-26 57 16.

maria.berglund@svenskyrkan.se

Åsa Wiik Karlsson

Konfirmandkonsulent

Telefon: 0920-26 47 03.

asa.wiik.karlsson@svenskakyrkan.se

Heidi Stenberg

Stiftsjurist

Telefon: 0920-26 47 00 vx.

heidi.stenberg@svenskakyrkan.se

www.svenskakyrkan.se/luleastift

© Luleå stift 2013.